

Institut za pedagoška istraživanja
Beograd

Institut za psihologiju
Filozofskog fakulteta u Beogradu

XXVI NAUČNA KONFERENCIJA
„PEDAGOŠKA ISTRAŽIVANJA I ŠKOLSKA PRAKSA“

*Kvalitativna istraživanja
kroz discipline i kontekste:
osmišljavanje sličnosti i razlika*

ZBORNİK RADOVA

Urednici

Vladimir DŽINOVIĆ
Tijana NIKITOVIĆ

12. i 13. mart 2021. godine
Online konferencija

XXVI NAUČNA KONFERENCIJA
„PEDAGOŠKA ISTRAŽIVANJA I ŠKOLSKA PRAKSA“

*Kvalitativna istraživanja
kroz discipline i kontekste:
osmišljavanje sličnosti i razlika*

ZBORNIK SAOPŠTENJA

Urednici
Vladimir Džinović
Tijana Nikitović

12. i 13. mart 2021.
Online konferencija

PROGRAMSKI ODBOR

Predsednik

dr Vladimir Džinović, viši naučni saradnik
Institut za pedagoška istraživanja, Beograd

Članovi

Dr Dušan Stojnov, redovni profesor
Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Dr Zora Krnjaić, viši naučni saradnik
Institut za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu

Dr Slavica Ševkušić, viši naučni saradnik
Institut za pedagoška istraživanja, Beograd

Dr Nikoleta Gutvajn, viši naučni saradnik
Institut za pedagoška istraživanja, Beograd

Dr Ivana Stepanović Ilić, docent
Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Dr Biljana Stanković, docent
Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Dr Nataša Simić, viši naučni saradnik
Institut za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu

Dr Marina Videnović, naučni saradnik
Institut za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu

msr Sanja Grbić, istraživač saradnik, asistent
Institut za pedagoška istraživanja, Beograd
Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

ORGANIZACIONI ODBOR

Predsednik

msr Tijana Nikitović, istraživač pripravnik
Institut za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu

ORGANIZATORI SKUPA

INSTITUT ZA PEDAGOŠKA ISTRAŽIVANJA
Dobrinjska 11/3 • 11 000 Beograd • Srbija
www.ipi.ac.rs

INSTITUT ZA PSIHOLOGIJU, FILOZOFSKI FAKULTET U BEOGRADU
Čika Ljubina 18-20 • 11 000 Beograd • Srbija
www.f.bg.ac.rs/instituti/IPS/o_institutu

Napomena. Realizaciju ovog istraživanja finansiralo je Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije (br. Ugovora 451-03-9/2021-14/200018).

KVALITATIVNA ISTRAŽIVANJA I APA 7

Jelena Pavlović*

Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Uprkos činjenici da su kvalitativna istraživanja u društvenim naukama prisutna već nekoliko decenija, čini se da je pitanje njihovog akademskog legitimiteta bilo jedno od pitanja u odnosu na koja dugo nije postojao opšti konsenzus. U ovom radu biće diskutovan razvoj standarda izveštavanja kvalitativnih istraživanja koji su uključeni u sedmo izdanje APA Priručnika za publikovanje (2020). Diskutovaće se implikacije ovog istorijskog događaja kojim je konačno potvrđen naučni kredibilitet i značaj kvalitativnih istraživanja.

Šta su kvalitativna istraživanja. Kvalitativna istraživanja mogu se odrediti kao naučne prakse kojima se generiše znanje o ljudskom iskustvu ili akciji, na individualnom ili socijalnom nivou (APA, 2020). Kako navodi Paton (Patton, 2002), kvalitativna istraživanja karakteriše otvorenost, jer se fenomeni proučavaju bez ograničenja koja mogu nametnuti predeterminisane kategorije za analizu. Upravo su induktivni i emergentni istraživački pristup definišuća obeležja kvalitativnih istraživanja. Druge karakteristike kvalitativnih istraživanja su iterativni pristup i refleksivnost (Levitt et al., 2018). U praksi, to može podrazumevati naizmenične cikluse prikupljanja i analize podataka u okviru istog istraživanja. Refleksivnost se odnosi na spremnost istraživača da eksplicira lični stav, poziciju ili „glas“ koji je uticao na dizajn i izvođenje istraživanja. Najzad, kvalitativna istraživanja karakteriše i dinamička orijentacija, odnosno proučavanje fenomena koji se razvijaju ili menjaju, umesto pretpostavki o stabilnosti fenomena kroz različite kontekste (APA, 2020). Kako navodi Levitova (Levitt, 2020), kvalitativna istraživačka metodologija može se diferencirati prema dva kriterijuma: (1) načinu organizovanja podataka (npr. narativi, teme, performativni akti, konverzacioni obrti); (2) istraživačkoj svrsi (npr. razvoj teorije, opis fenomena, podizanje svesti, socijalna transformacija, praktična primena, inicijalna eksploracija fenomena).

Pitanje legitimiteta: otvoreno ili zatvoreno. Počeci kvalitativnih istraživanja izjednačavaju se u literaturi sa počecima psihologije kao nauke (Danziger, 1990). Prema shvatanju Dancigera, još je Vunt smatrao da su zakonitosti psihičkog domena kvalitativne prirode, dok je rana američka struja eksperimentalne psihologije u uspehu metoda prirodne nauke prepoznavala buduću identitet psihologije kao nauke (Danziger, 1990). Dominantni pravac koji će psihologija XX veka izabrati bio je pravac kvantifikacije, agregacije podataka i potrage za univerzalnim statističkim zakonitostima. U takvom opredeljenju psihologije kao discipline, kvalitativna istraživanja često su bila na margini i upitnog legitimiteta. Legitimitet kvalitativnih istraživanja delimično podrazumevao se u okviru standarda dizajniranja, izvođenja i izveštavanja u okviru kvantitativnih istraživanja. Kao primer, možemo navesti korišćenje

* Email: pavlovich.jelena@gmail.com

hipotetičko-deduktivnog modela istraživačkog procesa kao retoričkog sredstva kojim se kvalitativna istraživanja legitimišu, uprkos činjenici da se zapravo uklapaju u induktivno-emergentni model istraživanja.

Američka psihološka asocijacija (APA) je od svog osnivanja 1929. godine predstavljala jedan od najuticajnijih izvora naučnog legitimisanja istraživačkih radova u psihologiji. Definisanje stila i formata istraživačkih radova, standarda izveštavanja, kao i adekvatne terminologije za označavanje pojedinih aspekata istraživačkog procesa spadalo je od polovine XX veka u regulatorni domen APA Priručnika za publikovanje. U skladu sa trendom dominacije kvantitativne metodologije psihologije kao nauke, APA Priručnici za publikovanje podrazumevali su da isti standardi važe za kvantitativne i kvalitativne istraživačke radove. Na ovaj način su i APA priručnici decenijama implicitno marginalizovali kvalitativna istraživanja u psihologiji.

Standardi izveštavanja: šta je novo u APA-7. Tokom 2016. godine APA je imenovala dve radne grupe za reviziju standarda izveštavanja kvantitativnih istraživanja, ali i za kreiranje posebnih standarda za kvalitativna i miks-metodska istraživanja. Kao rezultat rada ovih radnih grupa, nastala je verzija APA Priručnika za objavljivanje (APA, 2020) koja je po prvi put uključila standarde za izveštavanje kvalitativnih i miks-metodskih istraživanja, što je okarakterisano kao istorijski trenutak u psihologiji (Levitt et al., 2018).

U odnosu na prethodna izdanja, navedeno izdanje APA Priručnika za publikovanje (APA, 2020) usmereno je na predstavljanje istraživačkog procesa u skladu sa prirodom kvalitativnih istraživanja. Standardni opis sekcija koji važi za kvantitativna istraživanja je na ovaj način relativizovan, a autorima je omogućeno da slobodnije prikažu istraživački proces. U nastavku teksta biće prikazane osnovne novine i razlike prilikom saopštavanja kvalitativnih u odnosu na kvantitativna istraživanja.

APA Priručnik za publikovanje (APA, 2020) ne podrazumeva korišćenje pojma "varijabla" prilikom definisanja istraživačke teme, kao ni korišćenje hipotetičko-deduktivnog modela istraživanja. Drugim rečima, omogućeno je definisanje istraživačkog cilja bez navođenja hipoteza. Umesto hipoteza, potrebno je navesti svrhu istraživanja, odnosno zašto je važno da se dato istraživanje sprovede. Odeljak koji se odnosi na specifikaciju metoda ne podrazumeva retoriku uzorkovanja, već retoriku regrutovanja učesnika. Potrebno je pojasniti istraživačku poziciju, opisati učesnike, kao i odnos između istraživača i učesnika u istraživanju. Takođe, predviđa se i opis procesa teorijske saturacije, kojim se zaustavlja proces prikupljanja podataka. Način na koji je istraživački cilj opisan učesnicima je takođe element odeljka o metodi. Najzad, predviđena je mogućnost iterativnog predstavljanja procesa prikupljanja i analize podataka.

Analiza kvalitativnih podataka prema APA Priručniku za publikovanje (APA, 2020) uključuje transparentni prikaz procesa transformacije podataka u rezultate: detaljni prikaz procesa kodiranja, tip kodova, način kreiranja analitičkog okvira, kao i objašnjenje zašto su

korišćenje određene analitičke strategije. Princip transparentnosti i metodološkog integriteta zamenjuje podatke o merama i psihometriji.

Prikaz rezultata bi trebalo da je usklađen sa istraživačkim nacrtom, a omogućen je lični diskurzivni stil koji ukazuje na aktivno učešće istraživača u nastanku rezultata. Drugim rečima, potrebno je prikazati i proces nastanka rezultata, kao i same rezultate. Sam prikaz nalaza bi trebalo da je usklađen sa žanrom kvalitativnog istraživanja. Na primer, rezultati tematske analize ili utemeljene teorije se često prikazuju u hijerarhijskoj formi, što ne mora biti slučaj ukoliko je istraživanje zasnovano na tradiciji diskurzivne ili narativne psihologije. Kao što se u APA Priručniku za publikovanje navodi (APA, 2020), moguće je spojiti tradicionalno razdvojene odeljke "Rezultati" i "Diskusija", što nije tipično u kvantitativnim istraživanjima. Razlog za ovo spajanje može biti neodovojnost prikaza rezultata od njihove diskusije.

Zaključna razmatranja. Iz navedenog prikaza može se ukazati na neke od novih principa saopštavanja i evaluacije kvalitativnih istraživanja, koje je donela istorijska sedmog izdanja APA Priručnika za publikovanje (APA, 2020). Kao što Levitova navodi (Levitt et al., 2018) može se ukazati na principe transparentnosti, procesnosti i kontekstualnosti. Navedeni principi i njihove operacionalizacije u okviru APA Priručnika za publikovanje imaju značajne implikacije za različite interesne strane uključene u proces kreiranja i evaluacije kvalitativnih istraživanja, uključujući studente, mentore, istraživače, recenzente i urednike naučnih publikacija. Za sve navedene interesne strane pojava novog APA Priručnika za publikovanje može se tumačiti kao definitivni korak u pravcu legitimizovanja kvalitativnih istraživanja u psihologiji.

Literatura

- American Psychological Association (2020). *The Publication Manual of the American Psychological Association* (7th ed.). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/0000165-000>
- Danziger, K. (1990) *Constructing the subject*. Cambridge University Press.
- Levitt, H. M. (2020). *Reporting qualitative research in psychology*. American Psychological Association.
- Levitt, H. M., Bamberg, M., Creswell, J. W., Frost, D. M., Josselson, R., & Suárez-Orozco, C. (2018). Journal article reporting standards for qualitative primary, qualitative meta-analytic, and mixed methods research in psychology: The APA Publications and Communications Board task force report. *American Psychologist*, 73(1), 26-46. <http://dx.doi.org/10.1037/amp0000151>
- Patton, M. (2002). *Qualitative research and evaluation methods*. SAGE.